

GÖRÜŞ

TÜRKMEGAZ ANLAŞMASI: TÜRKİYE'NİN ENERJİ MERKEZİ OLMASI YOLUNDA YENİ BİR ADIM

Muhammet Koçak

ŞUBAT 2025

Milli İstihbarat Akademisi

TÜRKMENGAZ ANLAŞMASI: TÜRKİYE’NİN ENERJİ MERKEZİ OLMASI YOLUNDA YENİ BİR ADIM

▲ Dr. Muhammet Koçak

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar’ın bu hafta gerçekleşen Türkmenistan ziyareti sırasında imzaladığı doğal gaz tedarik anlaşması, Türkiye’nin enerji ticaretinde merkez olma ve enerji kaynaklarını çeşitlendirme yönünde attığı adımlara bir yenisini eklemiştir. 2024 Mart ayında Türkmenistan Halk Maslahatı Başkanı Gurbangulu Berdimuhammedov’un Türkiye ziyareti sırasında imzalanan mutabakat zaptı çerçevesinde yürütülen görüşmelerin sonucu olan bu anlaşma, aynı zamanda Türkiye ile Türkmenistan arasında 1998’den bu yana devam eden müzakerelerin somut bir çıktısıdır.¹

Türkiye, yıllık ortalama 50-55 milyar metreküp doğal gaz tüketimiyle bölgesindeki en büyük enerji pazarlarından biri olup bu talebi güvence altına almak amacıyla kapsamlı bir enerji stratejisi izlemektedir. Türkiye bölgede artan jeopolitik gerilimler, enerji krizleri ve fiyat dalgalanmaları karşısında sadece arz güvenliğini artırmayı değil; doğal gazı yalnızca tüketen bir ülke olmaktan çıkıp ithalat, transit ve ihracatı entegre eden bir enerji merkezi hâline gelerek doğu-batı ve kuzey-güney enerji koridorlarının kesişim noktasında altyapısını genişletip Avrupa’nın enerji arz güvenliğinde belirleyici bir rol üstlenmeyi de hedeflemektedir.

¹ Gülşen Çağatay ve Başak Erkanan. (2025). Türkmen gazının Türkiye’ye gelmesini sağlayacak anlaşma imzalandı. *Anadolu Ajansı*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkmen-gazinin-turkiyeye-gelmesini-saglayacak-anlaşma-imzalandi/3478425> [Erişim Tarihi: 17.02.2025].

Bu doğrultuda Türkiye, bölgesel dönüşüm süreçlerinin yarattığı meydan okumalara ana aktörlerden biri olarak iddialı ve oyun kurucu bir dış politika stratejisiyle yanıt verirken bu stratejisini enerji politikasıyla pekiştirmektedir.

Türkmenistan ile imzalanan doğal gaz anlaşması, bu stratejinin önemli bir parçası olarak Türkiye'nin enerji tedarik çeşitliliğini artırırken dış politikada daha bağımsız ve etkili bir konum elde etmesine de katkı sağlamaktadır. Türkiye, bu süreçte hem yatırımlar için güvenli bir liman hem de güvenlik açısından istikrar sağlayan bir aktör olarak konumunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'nin Potansiyel Stratejik Kazanımları

Türkmenistan ile imzalanan anlaşma, yalnızca mevcut tedarik sürecini başlatmakla kalmayıp orta vadede Hazar Denizi üzerinden iletim sağlanabildiği takdirde Türkiye'nin komşuları, Türk dünyası, Rusya ve Batı ile ilişkilerde yeni iş birliklerine zemin hazırlama potansiyeline de sahiptir.

Türkiye'nin enerji merkezi olma hedefinin temel unsuru, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin (TANAP) kapasitesini genişletmek ve Hazar Denizi üzerinden bağlantı sağlayarak Avrupa'ya gaz akışını mümkün kılmaktır. Bu süreç, Türkiye'nin AB ile enerji alanında daha kurumsal iş birlikleri geliştirmesini sağlayarak iki taraf arasındaki ilişkilerin daha dengeli bir zemine oturmasına katkı sunacaktır. Türkiye'nin Avrupa enerji güvenliğinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi ise AB ile ticari ve siyasi ilişkilerinin daha stabil bir zemine oturmasına imkân sağlayabilecektir.

Rusya ile ilişkiler bağlamında Türkiye'nin enerji alanındaki adımları hem rekabet hem de iş birliği dinamiklerini beraberinde getirmektedir. Türkiye, hâlihazırda Rusya'dan önemli miktarda doğal gaz ithal ederken TürkAkım gibi projeler aracılığıyla Rus gazının Avrupa'ya taşınmasında da kilit bir rol üstlenmektedir. Türkmen gazının Türkiye'ye ulaşması ve ilerleyen süreçte bu miktarın artması, Türkiye'nin tedarik kaynaklarını çeşitlendirmesine katkı sağlayarak enerji diplomasisinde daha esnek hareket etmesine olanak tanıyacaktır. Bu durum, Türkiye'nin Rusya ile enerji müzakerelerinde daha dengeli bir konumda olmasını sağlarken iki ülke arasında mevcut iş birliğini koruyarak rekabet unsurlarını dengeleme fırsatı sunacaktır.

II. Karabağ Savaşı sonrası ivme kazanan Türk dünyası iş birliği bağlamında Türkmen gazının Türkiye'ye ulaşması, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) içinde enerji alanında kurumsal entegrasyonu destekleyebilir. Türkmenistan, TDT'ye tam üye olmasa da Türkiye ile geliştirdiği enerji ortaklıkları, bölgesel bağlarını güçlendirme potansiyeline sahiptir. Türkiye, Azerbaycan ile TANAP üzerinden yürüttüğü iş birliğini Türkmenistan ile genişleterek Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan doğal gaz akışında kilit bir aktör olabilir. Bu süreç, Türk dünyasında ekonomik entegrasyonu derinleştirirken enerji alanında daha yapılandırılmış bir iş birliğinin önünü açabilir. Türkmenistan'dan gelecek doğal gazın TANAP üzerinden Avrupa'ya yönlendirilmesi, Türk devletlerinin küresel enerji piyasalarındaki rolünü artırırken bölgesel dayanışmayı da güçlendirecektir.

Özetle Türkiye'nin enerji alanındaki adımları, enerji arz güvenliğini güçlendirmekle kalmayıp dış politikasında daha esnek ve etkili bir konum kazanmasına da katkı sağlamaktadır. Avrupa ile enerji iş birliğinin geliştirilmesi, Rusya ile enerji diplomasisinde yeni bir denge oluşturulması ve Türk dünyası ile ekonomik entegrasyonun derinleşmesi; Türkiye'nin enerji jeopolitiğindeki rolüne katkı sağlamasının yanında dış politikasında da elini kuvvetlendirmektedir. Ancak enerji jeopolitiğine yönelik projeler; bölgesel ve küresel dinamikler, uluslararası hukuk, ticari verimlilik ve boru hatlarının teknik kapasitelerine bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla Türkmengaz Anlaşması'nın Türk dış politikasına yapacağı katkı da bir sonraki bölümde incelenecek değişkenlere bağlıdır.

Anlaşma'nın Teknik Boyutları ve Gelecek Perspektifi

Türkmenistan ile Türkiye arasında imzalanan doğal gaz anlaşması, iki ülke arasındaki enerji iş birliğinde yeni bir dönemin başlangıcını temsil etmektedir. 1998'den bu yana süregelen müzakerelerin ardından somut bir aşamaya ulaşan Anlaşma, ilk etapta Türkmenistan'dan Türkiye'ye yıllık 1,3 milyar metreküp (bcm) doğal gaz sevkiyatını öngörmektedir. 1 Mart 2025 itibarıyla başlaması planlanan bu tedarik sürecinde gazın İran üzerinden swap yöntemiyle Türkiye'ye ulaştırılması hedeflenmektedir.² Swap mekanizması, yeni boru hattı yatırımı gerektirmeden bir ülkenin sağladığı gazın, başka bir ülkenin farklı bir sınır noktasında eş değer miktarda teslim edilmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda ilgili mekanizma, Türkmenistan'ın İran'a teslim edeceği doğal gazın, İran-Türkiye Boru Hattı üzerinden Türkiye'ye aktarılması esasına dayanmaktadır. Böylece sınır komşusu olmayan Türkmenistan ile yeni bir boru hattı inşa edilmeden mevcut altyapı kullanılarak Türkmenistan gazı Türkiye pazarına ulaşmış olacaktır.

Doğal gaz ihtiyacının büyük bir bölümünü Rusya, İran ve Azerbaycan'dan boru hatları aracılığıyla karşılayan Türkiye, 2024 yılında doğal gaz ihtiyacının büyük bölümünü ithalat yoluyla karşılamaya devam etmiş; bu çerçevede Rusya %43,30, Azerbaycan %25,52, İran %21,92 ve Cezayir %9,27 oranında Türkiye'nin enerji arzına katkı sağlamıştır. Aynı dönemde doğal gaz üretimi %223 artarak 1,8 milyar metreküpe ulaşsa da Türkiye'nin arz güvenliğini sağlaması ve enerji ticaretinde merkez ülke konumuna ulaşması için tedarik kaynaklarını çeşitlendirmesi gerekmektedir.³ Bu çerçevede Türkmenistan'dan sağlanacak yıllık 1,3 bcm'lik doğal gaz, ilk aşamada Türkiye'nin mevcut tedarikine mütevazı bir katkı sunarken uzun vadede TANAP gibi projeler üzerinden Avrupa'ya gaz tedarikine aracılık ederek Türkiye'nin doğal gaz arz güvenliğine önemli bir katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır.

² Anadolu Ajansı. (2025). *Bakan Bayraktar'dan Türkmen gazının Türkiye'ye tedarikine ilişkin açıklama*.

Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/enerjiterminali/enerji-diplomasi/bakan-bayraktardan-turkmen-gazinin-turkiyeye-tedarikine-iliskin-aciklama/47481> | Erişim Tarihi: 17.02.2025).

³ Enerji Günlüğü. (2024). *Türkiye'nin Doğal Gaz Üretimi Bu Yıl Yüzde 223 Arttı*.

Erişim Adresi: <https://www.enerjigunlugu.net/turkiyenin-dogal-gaz-uretimi-bu-yil-yuzde-223-artti-61667h.htm> | Erişim Tarihi: 17.02.2025).

Türkmenistan, zengin doğal gaz rezervlerine sahip olmasına rağmen mevcut ihracat yapısı ve dış pazarlara bağımlılığı nedeniyle arz kapasitesini tam olarak değerlendirememektedir.

Dünya çapında en büyük doğal gaz rezervlerine sahip ülkelerden biri olan Türkmenistan'ın ispatlanmış rezervleri, 13-14 trilyon metreküp (tcm) seviyesindedir. 2023 yılında 76,3 milyar metreküp (bcm) doğal gaz üreten ülke, bunun önemli bir kısmını iç tüketimde kullanırken 32,9 bcm'lik bölümünü (toplam ihracatın %83'ünü) Çin'e ihraç etmiştir. Mevcut boru hattı altyapısı 124,5 bcm seviyesine kadar ihracat kapasitesine sahip olsa da yatırım eksikliği, altyapı sınırlamaları ve fiyat anlaşmazlıkları nedeniyle üretim ve ihracat kapasitesini tam olarak değerlendiremeyen Türkmenistan'ın ihracatı yaptırımlar altındaki Rusya'nın Çin'e doğal gaz tedarikini artırma hedefinden de olumsuz etkilenmektedir. Bu durum, Türkmenistan'ın aşırı bağımlılıktan kaçınarak alternatif ihracat pazarları arayışını hızlandırmasını zorunlu hâle getirmiştir.⁴

Uygulanan swap mekanizması kapsamında 2024 Temmuz ayında Türkmenistan ve İran arasında yapılan anlaşma ile Türkmen gazının İran üzerinden Irak'a yönlendirilmesi sağlanmış ve aynı mekanizma Türkiye'ye gaz tedarikini de mümkün kılmıştır.⁵ Ancak İran-Türkmenistan enerji iş birliği, geçmişte fiyat anlaşmazlıkları ve ödeme sorunları nedeniyle kesintilere uğramıştır. 2017 yılında İran'ın Türkmenistan'dan aldığı doğal gazın ödemesi konusunda yaşanan anlaşmazlık iki ülke arasında ticari gerilimlere yol açmış ve İran, Türkmenistan'dan gaz alımını bir süre durdurmuştur. Bu durum, İran üzerinden gerçekleşecek gaz sevkiyatının güvenilirliği konusunda soru işaretleri doğurmaktadır.⁶

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar yaptığı açıklamada, bu Anlaşma'nın uzun vadedeki esas hedefinin Türkmen gazının Hazar Denizi üzerinden Türkiye'ye iletilmesi olduğunun altını çizmiştir.⁷ Azerbaycan gazı hâlihazırda TANAP üzerinden Türkiye'ye ve Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya taşınmaktadır. Türkmenistan'dan gelecek gazın Hazar Denizi'ni aşarak Azerbaycan'a ulaştırılması durumunda, TANAP aracılığıyla Avrupa'ya sevki edilmesi mümkün olsa da bu seçeneğin uygulanabilmesi için Hazar geçişli bir boru hattına ihtiyaç duyulmaktadır. Trans-Hazar Boru Hattı'nın inşası hukuki olarak 2018 Konvansiyonu ile mümkün hâle gelse de Rusya ve İran'ın muhalefeti, projenin yüksek maliyeti, altyapı eksiklikleri ve Türkmenistan ile Azerbaycan arasındaki deniz altı kaynak paylaşımı gibi çözüme kavuşmamış anlaşmazlıklar; projenin önünde aşılması gereken engeller olarak bulunmaktadır.⁸

⁴ Danila Bochkarev. (2024). Turkmenistan: The gas monetization challenge. *The Oxford Institute for Energy Studies*. Erişim Adresi: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2024/09/Turkmenistan-The-gas-monetization-challenge.pdf> [Erişim Tarihi: 17.02.2025].

⁵ Caspian Barrel. (2024). *Turkmenistan, Iran agree to swap gas supplies to Iraq*. Erişim Adresi: <https://caspianbarrel.org/en/2024/07/turkmenistan-iran-agree-to-swap-gas-supplies-to-iraq/> [Erişim Tarihi: 17.02.2025].

⁶ Eurasianet. (2017). *Turkmenistan, Iran Gas Dispute Serves as Ill Omen for New Year*. Erişim Adresi: <https://eurasianet.org/turkmenistan-iran-gas-dispute-serves-as-ill-omen-for-new-year> [Erişim Tarihi: 17.02.2025].

⁷ T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2025). *Yıl Sonuna Kadar 1,3 Milyar Metreküplük Doğal Gaz Tedarik Edeceğiz*. Erişim Adresi: <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21450> [Erişim Tarihi: 17.02.2025].

⁸ Norton Rose Fulbright. (2018). *The Convention on the Legal Status of the Caspian Sea - A sea or not a sea: that is still the question*. Erişim Adresi: <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/5f222b95/the-convention-on-the-legal-status-of-the-caspian-sea---a-sea-or-not-a-sea-that-is-still-the-question> [Erişim Tarihi: 17.02.2025].

Türkmenistan'ın Çin'e ihraç ettiği doğal gazın 1.000 metreküp başına ortalama 144 dolar seviyesinde olması, Azerbaycan'ın Avrupa'ya 369 dolar fiyatla satış yaptığı düşünülürken, Türkmen gazının Batı pazarına yönlendirilmesi hâlinde daha yüksek fiyat avantajı sunabileceğini göstermektedir.⁹ Bu bağlamda enerji fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı ekonomik istikrarını sürdürebilmesi için Türkmenistan'ın Türkiye gibi alternatif alıcılarla iş birliğini artırması gerekmektedir. Bölgesel enerji jeopolitiği açısından Türkmen gazının hem Türkiye gibi büyük bir pazara hem de Türkiye üzerinden Avrupa'ya yönlendirilmesi arz güvenliğini artırmanın yanı sıra Orta Asya enerji piyasasında yeni dengeler de oluşturacaktır.

Sonuç

Türkmenistan ile yapılan doğal gaz anlaşması, Türkiye'nin enerji politikaları açısından yalnızca yeni bir tedarik kaynağı sağlamaktan öte bölgesel ve küresel enerji dinamiklerinde stratejik bir konum elde etme sürecinin de önemli bir parçasıdır. Türkiye'nin enerji arz güvenliğini güçlendirmesi, transit ülke rolünden çıkarak ticaret merkezi hâline gelmesi ve Avrupa'nın enerji güvenliğinde daha belirleyici bir aktör konumuna gelmesi; bu Anlaşma'nın uzun vadeli etkileri arasında yer almaktadır. Batı ile enerji iş birliğini derinleştirme, Rusya ile daha dengeli bir enerji diplomasisi yürütme ve Türk dünyası ile ekonomik entegrasyonu güçlendirme noktasında kritik bir adım olan Türkmen gazının Türkiye'ye ulaşması, aynı zamanda Türkiye'nin enerji altyapısını daha esnek ve rekabetçi hâle getirme sürecine de katkı sunacaktır. Ancak swap mekanizmasının sürdürülebilirliği, alternatif rotaların geliştirilmesi ve uzun vadede daha büyük ölçekli boru hattı projelerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

⁹ ABC.az. (2024). *Azerbaijan increased natural gas imports from Turkmenistan 2.4-fold.*

Erişim Adresi: <https://abc.az/en/news/144302/azerbaijan-increased-natural-gas-imports-from-turkmenistan-24-fold> | Erişim Tarihi: 17.02.2025).

- Bu yayındaki görüşler tamamen yazarına aittir ve resmî bir kurum görüşünü ya da politikasını yansıtmayabilir.
- Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Millî İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

TÜRKMENGAZ ANLAŞMASI:
TÜRKİYE'NİN ENERJİ MERKEZİ
OLMASI YOLUNDA YENİ BİR ADIM
ŞUBAT 2025